

ÁSVÁNYI ILONA

A barát az az ember, aki nem mond feletted ítéletet¹

TŰNŐDÉSEK BARÁTSÁGRÓL - SZERETETRŐL ...

AVAGY ARRÓL BESZÉLÜNK, AMIT TUDUNK ...*

A barát az az ember, aki nem mond feletted ítéletet. ... ő az, aki megnyitja ajtaját a vándornak, mankójának, sarokba állított botjának, nem unszolja táncra, hogy aztán megtélhesse tánc tudását. És ha a vándor az utakat vidámitó tavaszról mesél, a barát az, aki benne a tavaszt fogadja házába. És ha arról mesél, milyen borzalmas éhínség dúlt abban a faluban, ahonnan jön, akkor vele együtt szenved éhséget. ... a barát az a rész az emberben, amelyik éretted van, és olyan ajtót tár ki előtted, amelyet talán soha másutt nem nyit ki... A barát, akivel Istennek hála találkozom, és összeér a könnyökünk a templomban, az, aki ugyanolyan arcot fordít felém, mint az enyém; az ő arcát is ugyanaz az Isten világítja át, mert ilyenkor egyik leszünk, még ha odakint ő boltos, én meg hadvezér vagyok is, vagy ha ő kertész, én meg távoli vizeken utazó tengerész.... És hallgathatók mellette, más szóval nem kell tőle féltennem belső kertjeimet, hegyeimet, vízmosásaimat és sivatagjaimat, mert nem fog beléjük taposni. Barátom az, akit szeretettel fogadsz belőlem: az én belső országom követe. Jól bánsz vele, leülteted, aztán hallgatsz. És mind a ketten boldogok vagyunk. ... A barátság.. hatalmas szellemi érintkezés a köznapi részletek kérdése felett. ... Mert tudd meg, hogy a vendégszeretet, az udvariasság és a barátság az embernek emberrel való találkozásai. ... Éppen elég bírálóval fogsz találkozni a világban. Ha már mássá kell, hogy gyúrjanak, és meg kell edződnöd, bízd ennek gondját ellenségeidre. Szívesen vállalkoznak rá, akár csak a vihar, amely a cédrust faragja ki. Barátod arra való, hogy befogadjon magához. Vésd eszedbe: amikor templomába lépsz, Isten nem ítél meg téged, hanem barátként fogad.²

Emberlétünk legnagyobb eseményeit titok fedi. Titokban fogan meg életünk... és titok, hogyan és mikor száll vissza lelkünk Istenhez. Rajta kívül senki nem tudja egészen pontosan, hogyan, mikor. Titok, hogy miért vonzódunk valakihez az első pillanattól kezdve, és miért taszít másvalaki akaratlanul. Titok, ahogy megszületik egy-egy érzés, gondolat.

Akitől idegenkedsz... vagy utálsz... ha megismered: megszereted. Nem feltétlenül „érzelmes” (barátságos, összeborulós, gondoskodó) szeretettel, de azzal, amilyen a

* A „Ha kiderül az alkony” – Spannraft Marcellina 60 – Köszöntőkonferencián, 2018. november 30-án a Károli Gáspár Református Egyetemen elhangzott előadás szerkesztett változata

krisztusi szeretet: elviseled, elfogadod, megérted a másikat. A szeretet nemcsak, nem mindig, nem feltétlenül érzem. Lehet felfokozottság, lángoló kötődés, túlsorduló lélek, gyöngéd simogatás, szerelmes ölelés, de lehet, hogy CSAK törődés, felelősségtudat, kötelességtudat, hűséggel végzett tevékenység, gondoskodás, szolgálat. A szeretet nem mindig lángoló, de mindig melegítő.

„Mester, melyik a főparancs a törvényben?” – kérdezték Jézust a farizeusok.³ Jézus ezt felelte: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legnagyobb, az első parancs. A második hasonló hozzá: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat.” A héber eredetiben ez a parancs így hangzik: *szeresd felebarátodat, mert ő te vagy...*

Mi a helyes önszeretet? Alázat: minden képességemet, készségemet, eredményemet, sikeremet a teremtő Istennek tulajdonítani, a nehézségeimet, keresztejemet, kudarcaimat elfogadni, mint a megváltásra szoruló világ, emberek, saját magam sajátosságát. Helyes látásmód: ismerni, felismerni erőnyeimet és hibáimat, minden túlzás nélkül, sem alul, sem felül nem értékelem magam. Elfogadás: elfogadni saját erősségeimet és gyengeségemet, sebezhetőségemet.

Isten mellett egyszerre csak egy ember fér el a szívünkben... a társunk. Mindenki más: gyerek, szülő, testvér, barát távolabb áll. Ha nem így van, megbomlik „a” szeretet rendje, szentsége. Fokozatok, melyeket a legtöbben összekevernek: ismerős, jó ismerős, kolléga, haver, barát, partner, társ, szerelmes.

Vannak akik „kevés emberesek”: a felszínes kapcsolatokra, ismeretségekre sem idejük, sem erejük, sem szükségük, sem igényük nincsen. Akinek sok „barátja” van, (akinek mindenki a „barátja”), annak rendszerint egy barátja sincs. (Igazi) barát csak egy lehet, legfeljebb kettő... az egyik a társad – és jaj, ha a társad nem barátod – és legfeljebb még egy veled azonos nemű ember.

„Hiába fűröszted önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.” – állapítja meg József Attila a *Nem én kiáltok* című versében. Ha egyedül élünk, önképünk torzulhat. Vagy túl, vagy alul értékeljük magunkat. Kell a másik szeme, hogy reáisan lássuk magunkat: értékeinket és gyengeségeinket is. Persze fontos, hogy a másik szeme ne legyen torz... ne lásson se rózsaszín, se sötét szemüvegen keresztül bennünket.

Az egyedüllét (emberileg, mert Isten mindig velünk van) azt jelenti, hogy társad nincs. A társ az, akivel lelki – szellemi – testi közösségben, egységben vagy, akivel kölcsönösen megosztjátok örömeiteket, bosszúságaitokat, jó és rossz élményeiteket, gondolataitokat és hangulataitokat. A társat nem pótolja szülő, testvér, barát... ezekkel az embertársaiddal legfeljebb lényed egy-egy szeletét oszthatod meg. Teljesen csak Istennel oszthatja meg magát az ember... akivel majdnem teljesen – az a társ.

Weöres Sándor tanácsa: *Mindent Isten szemével nézni... Nem azzal közeledni hozzád, vagy bármihez: „ilyet és ilyet akarok, megfelelsz-e?” hanem azzal: „milyen vagy? mert olyannak óhajtlak szeretni, amilyen vagy.”*⁴ A bennünket körülvevő emberek közül csak kevesekről tudjuk és kevesekről tudjuk jól, hogy mit „hoztak” genetikailag, pszichésen magukkal, és nem ismerjük, hogy mi minden rakódott rájuk a szocializáció során. Ha ezt tudnánk, ha mindezt megismernénk, akkor – ha meg nem is tudnánk szeretni, érzelmes szeretettel –, de elfogadnánk nem közeli ismerőseinket, munkatársainkat is.

Életed, sorsod egészét, vagy egy-egy részletét, az utadat keresztező vagy egyes szakaszain mellett ballagó embereket elfogadni, egy folyamat. Felismerem/megismerem, szembe nézek veled, vállalom, és aztán már elfogadom = együtt tudok élni veled. Ez a folyamat olykor csak egy-két pillanat, de lehetnek hetek, évek is, és igazán csak Isten segítségével lehetséges.

Éretlenség jele, ha valaki mindent és mindenkit csak rossznak vagy csak jónak lát. Csak a gyermek ítél fehérben és feketében; nem látja az átmeneteket. Mindenki és mindenben van jó is, rossz is, sőt minden és mindenki képes a (meg)változásra. Saját hibánkat, vétkeinket, gyengeségeinket, sebzettségünket másban visszalátni nagyon kellemetlen. Általában dühöt, haragot, ellenségességet szül a szívben. Mit tehetsz? CSAK annyit, hogy gyengeségeidet, sebzettségedet elfogadod, hibáidat pedig – amennyire bírod –, kigyomlálod.

*Akiket én szeretek, egészen egyszerű emberek. / Fakadnak, áradnak, kiapadnak, / Mások és másai önmagammal, / Veszítve nyernek, / Sírva boldogok, / Szépek és bolondok.*⁵ Milyenek az emberek, aki körülvesznek bennünket közelebb vagy távolabb, akikkel kereszteződik az utunk vagy párhuzamos úton járunk életünk során? Ilyenek (jó)k meg olyanok („rosszak”). Igen. Ilyenek is, olyanok is. Nem csak jók és nem csak rosszak. És képesek változni. Mint te magad, mint én magam.

Páros kint enyhíthet alázat... állapítja meg József Attila a *Nagyon fáj* című versében. Emberek vagyunk, gyengék, botladozók, igazi szeretetre vágók, és tiszta szeretésre törekvők. Hol így, hol úgy sikerülnek a mindennapok... Szülő és gyerek, te és társad, a barátod és te... is szenvedid, ha... Ám: páros kint enyhíthet alázat... és irgalom... Ha újra és újra feltéped a sebedet, soha nem fognak begyógyulni, és még Isten sem fog tudni meggyógyítani.

Senkinek sincs nagyobb szeretet annál, mint aki életét adja barátaiért – olvashatjuk János evangéliumában.⁶ A legtöbbször – Isten kegyelméből – soha nem kerül olyan helyzetbe élete során, hogy meghaljon mások helyett. De az életünket odaadni nemcsak azt jelenti, hogy valóban halálba mész a másikért. Mi is a te életed? Miből is állsz te? Persze gyengeségekből és hibákból is, de mégis inkább testi és lelki erőből, (élet)kedvből, értelemről és érzelemből, talentumokból, melyeket mind-mind átadhatsz másoknak, odaadhatsz másokért, mások javára.

Szentháromságos Egy Isten... (Még Isten „sem elég magának,” még Isten sincs egyedül, hogyan lenne elég magának az ember?) Isten nélkül élni az embernek lehetetlen. Ha mégis megpróbálja, az (ön)gyilkosság. *Élet*-társ és *ember*-társ nélkül élni két különböző állapot. Hogy *élet*társ nélkül, egyedül éljen az ember, nem lehetetlen, de csak nagyon kevés ember képes rá ép lélekkel. Az élet-társ nélküli élet-forma, életút-lehetőség: hivatás. Az egyedül élő embernek persze mások az örömei és szomorúságai, a nehézségei és sikerei, mint annak, akinek saját családja van. *Embertárs* nélkül élni nem tudunk, mert egymásra szorulunk.

Felismerni a másikban a barátot, a társat, a feladataidat, a hivatásodat, olykor csak egy pillanat műve. De hordozni a sorsodat, elhordozni a kapcsolataidat, a másikkal való közösséget, már egy folyamatos, életre szóló, mindennapi feladat.

Vannak olyan alkatú emberek, akik, ha sebet kapnak, ha nehéz, akkor elbújnak, mint a sebzett állat, és vagy előbújnak gyógyultan, bár hegekkel, vagy elpusztulnak, legalábbis elpusztul valami bennük, ám, ugyanakkor születik is valami: bölcsesség, irgalom, szeretet, alázat...

Legyen hát célod: Istennek dicsőség, / Magadnak munka. Az egyén szabad / Érvényre hozni mind, mi benne van. / Csak egy parancs kötvén le: szeretet – buzdít Péter apostol Az ember tragédiájában.⁷ Ha szeretsz – nem feltétlenül érzelmes kötődéssel, szerelemmel, CSAK a krisztusi: gondoskodó, felelősségteljes, tapintatos, szolgáló, igazi szeretettel –, akkor bármit (meg)tehetsz, mert ez a tiszta szeretet megment attól, hogy Istenhez méltatlan, embertársadnak ártó módon viselkedj.

Aki többé-kevésbé harmonikus kapcsolatban, családban él, annak figyelme, törődése, érzelmei = szeretete elsősorban a családjáé, bár talán természetesebben tud szeretni másokat és (többeket) a családján kívül is. Ha azonban „első szeretete” mégis a külsősökre irányul: családja, társa „mozgalmi árvaként” tengődik mellette, körülötte. A lángoló szeretet, a feltétlen, rajongó szerelem, mellyel amúgy is egyszerre legfeljebb egy embert bírsz szeretni: szerelmed, társad, gyereked, az utoljára született gyereked, rendszerint elmúlik, legalábbis, ha ég is, már nem lobog. Törekedj arra, hogy melegítő, megtartó szeretetté alakuljon.

A családot, melybe beleszületünk, nem választhatjuk meg. Bízunk abba, hogy Isten választotta nekünk. Ami jó benne, az ő ajándéka, ami *nem* jó, az is tudtával történik, ahhoz *ad* erőt. A saját családodat, a barátaidat és valamelyest a munkatársaidat is, már te választod. Persze, „bele is választhatsz,” de egy kapcsolat, kapcsolódás – barátság, ismeretség, párkapcsolat – a választástól kezdve folyamatosan alakul ki, vagy el sem jut a megismerkedéstől a kapcsolatig. Ha kapcsolat alakul ki, akkor valami jó történt, jó(ka)t fedeztél fel a másikban. Ezek miatt szeretted meg, szerettél bele. Nemcsak a kapcsolat kialakulása, a kapcsolatok elromlása is folyamat. Bizonyos pon-

tokon segíthet, ha visszaemlékszel az „első szeretetedre.” Társad, barátod, akkor sem volt hiba nélküli, de valamiért mégis felfigyeltél rá és megszeretted.

Ugyanakkor szükséges az is, hogy magunkban is legyünk – magunkkal. Persze akkor is Istennel – elszakíthatatlanul. Nem tudom már, honnan van az idézet: „enyém vagy s én is magamé, jobban, mint valaha.” Urunk teljesen ismer minket, még saját magunknál is jobban. Igazán csak Benne találhatunk igazi magunkra. Elemi vágyunk, hogy egyre közelebb kerüljünk, Istenhez, hogy meg-megpihenjünk Benne, s így egyre közelebb kerüljünk magunkhoz is.

„Magadnak teremtettél minket, Urunk, nyugtalan a mi szívünk, amíg meg nem nyugszik Benned” – imádkozza Szent Ágoston.⁸ Életünk értelme, célja, hogy megnyugodjon, megbékéljen Istenben. A nyugalom és a béke más-más állapot. A békesség annyival több, mint a nyugalom, hogy az már nemcsak a feszültség, szorongás stb. hiánya, hanem van benne derű, öröm, fény... A BÉKESSÉG felé tartva fényesedik a lelkünk.

Megszületni és meghalni is egyedül kell. Öleljenek át bár vagy fogják a kezünket, de bizonyos értelemben nem tud benne segíteni senki ember. De nemcsak a születésre és halálra igaz ez, hanem bizonyos sikerekre és örömökre, és kudarcokra és nehézségekre is. A „együtt érzek veled” és az „együtt örülök veled” inkább csak formális, udvarias gesztus. Vannak szomorúságok és örömök is!!!, amit nem lehet megosztani. (Mert az örömet is el kell tudni viselni, tudni kell jól elviselni, ami nem is könnyű.) Vegyenek bár körül barátnak mondott emberek, vegyen körül valóban szerető család, fogják bár a kezedet, de mégis egyedül kell végigmenni egyes jó vagy rossz (élet)szakaszon.

Az egyedüllét és a magány nem ugyanaz. Az egyedüllét életállapot, a magány lelki-állapot. Az egyedüllét lehet pillanatnyi és sorsszerű. A magány azt jelenti, hogy EMBER-társad nincs... mert ISTEN mindig velünk van. Teljesen csak Istennel oszthatja meg magát az ember, AKI jobban ismer téged, mint te magadat. Akivel majdnem teljesen meg tudod osztani magad: az a TÁRS.

Weöres Sándor szerint *A magány nagy társaság; az elhagyatottsághoz legalább kettő kell.*⁹ A társ, azaz ember – mert embernek születted, nem angyalnak, vagy más lelkes lénynek -, akivel lelki – szellemi – testi közösségben, egységben vagy, akivel kölcsönösen megosztjátok örömeiteket, bosszúságaitokat, jó és rossz élményeiteket, gondolataitokat és hangulataitokat. A társat nem pótolja szülő, testvér, barát, ám ezekkel az embertársaidal is legfeljebb lényed/léted egy-egy szeletét oszthatod meg.

Igazában csak Isten ismer téged. Jobban, mint te magadat. Akár elfogadod, akár nem, IGAZÁBAN és TELJESEN vele vagy közösségben. Vannak életednek olyan moz-

zanatai, eseményei, útszakaszai, amit egyedül kell átélned. Megszületni, meghalni egyedül „kell,” hiába van ott anyád, bába, orvos, hiába fogja szeretted a kezedet, ápol, gondoz ápoló – emberileg egyedül vagy. Egyedül kell megbirkóznod a vizsgadrukkal, csalódással, hűtlenséggel, szeretetlenséggel. Ha vannak is körülötted, ölelnek, simogatnak, fogják a kezedet, és megnyugtató-eligazító szavakat is mondanak, magadnak kell „legyőznöd” a rossz érzelmeket, a félelmeket, a szorongást. Csak Isten van veled... csak a (Szent)Lélek tud rávezetni, rásegíteni a (tovább) éltető gondolatokra, érzésekre.

Vigasztaljátok népemet... üzeni az Úr a prófétáknak és mindannyiunknak.¹⁰ Olyan mondatok, melyek NEM ADNAK vigaszt, erőt a *magányos embernek*: ki tudja, milyen rossz kapcsolattól mentett meg az Úristen. *A gyerekteleennek*: ki tudja, hogy nem egy beteg vagy hálátlan gyereked lett volna. *Az előzvegyültnek*: lehet, hogy nagyobb szenvedéstől mentett(e) meg az Isten. Erőt csak az a hit ad, hogy Isten öröktől elgondolt terve vagy te magad, a sorsod, ő nem akar rosszat neked, és ad erőt az életedhez.

*Amikor az ember érzi, hogy úgy szeretik amilyen, amikor bizalmat és szeretetet tapasztal, akkor szíve mélyén táplálékot kap. S ha minket a többiek táplálnak, ez felhívás arra, hogy mi is táplálék legyünk azok számára, akik szenvednek, akik magányosnak, szerencsétlennek érzik magukat. Az ember így megtanul, eledellé válni.*¹¹

Az egyik legtöbb, amit egyik ember a másiknak adhat, a JELENLÉT... a másik az IDŐ... a harmadik az (ÉLET)ERŐ... a negyedik az (ÉLET)KEDV... és még sok minden

Mikor elég a szeretet? A szeretetnek nincs mértékegysége... Vagy szeretlek, vagy nem szeretlek. A „nagyon” és „örökké” felesleges.

Feltétlenül – minden számítás, viszonzás-vágy nélkül – csak az Isten képes szeretni. Az ember ilyen szeretetre nem képes. Az emberi szeretetet így vagy úgy ki kell érdekelni. Szeretem, mert a gyerekem, szeretem, mert kedves hozzám, szeretem, mert...

*Ne fáradjatok bele a jótettektebe!*¹²... int bennünket Szent Pál. Igen, nem szabadna. De bizony bele lehet fáradni, ha mindig te adsz, ha mindig te törekszel, ha mindig te gondoskodsz. Ha mindig te tartod fenn a másikat, ha mindig te vagy a karó, ha mindig te teremtetted meg az ünnepet, ha mindig te... Az ember nem boldogul egyedül. Szükségünk van egymásra. Ám, ha mindig csak az egyik a karó, a mankó, a segítő, az hosszú távon nem viselhető el. Kölcsonösen kell karónak, támasznak lenni. Hol te, hol én...

Sokszor érezzük úgy, hogy az emberi-földi életnek nincs értelme. Ha mégis, az az Isten titka, amit majd csak az örökkévalóságban tudhatunk csak meg. Az emberi életnek nincs értelme, csak célja: Isten, az örök élet. Ha mégis értelmet keresünk, mert

értelmes embervoltunk nem képes „csak úgy lenni”, „tennie kell valamit, valamiért,” akkor azt mondhatjuk, hogy a földi élet, a mindennapok értelme – vagy úgy is mondhatjuk, hogy a mindennapoknak értelmet adó tevékenység – a szolgáló szeretet. Ezt, van, aki családban éli meg, van, aki foglalkozásszerűen: ápolók, orvosok, szociális munkások, és van, aki barátait, ismerőseit kíséri el életük egy-egy szakaszán, kísérve, segítve, gondozva, ápolva őket. Ha nyűgnek éled meg a párkapcsolatodat, a házasságot, a szülőségedet, akkor nem szeretsz, nem szerettél, talán soha. Mert a szeretet: adás, ajándékozás, szolgálat, áldozat, nem pedig az, hogy te, és csak te kapsz, hogy kiszolgáltatod magad másokkal, és mindig csak neked jó.

Az emberi életben vannak olyan tények, valóságok, amelyeket egy életen keresztül kell elhordoznunk – akarva-akaratlanul. Ezek az idő múlása, a felnőtt kor, a betegségeink, testünk, az öregedés, a halál. Emberi testünket, betegségeinket és fájdalmainkat Jézus Krisztus is vállalta, elszenvetde a halált is, csak egyet nem „próbált” – hallottam idős emberektől – az öregedést. Nem keserűséggel vagy egyenesen megkeseredve mondták ezt, de nem is volt bennük öröm...

Vannak melankolikus alkatú emberek, akik már felnőtté válásukat is nehezen élik meg, vannak, akik nem egészséges és nem is krisztusi értelemben (legyetek olyanok, mint a gyerekek) gyerekek maradnak, és vannak olyanok, akik már életük viszonylag korai szakaszában komolyak és felnőttesekek. De a teljesen normális ütemben és módon fejlődő ember is megéli, megérzi az idő múlását; előbb-utóbb szembe kell nézni a „végső kérdésekkel.” Először általában élete delén néz körül, majd vissza, a megtett útra és előre életére, az ember.

*Bölcs, vén könyvekben áll, hogy por vagyunk. / De én... / Tudom, hogy nemcsak por vagyunk: / Por és Istenpor vagyunk. // Visszabullván / A por a porral elkeveredik, / Visszabullván / Így keveredik el Istennel a lélek*¹³ – tanít bennünket József Attila. Mindenki sebzett, mindenkinek van hiányérzete, mindenkinek van gyengesége, mindenki küzd kisebbrendűségi érzéssel. Ugyan lelkünk békéjét nem szerezhetjük meg hiú, gögös, rátarti érzésekkel és gondolatokkal, de helyes önértékelésünk adhat erőt, egészséges, a másikat nem lenyomó, eltipró öntudatot, mely szükséges a mindennapi élethez. Por és istenpor vagyunk... Isten a saját képmására teremtett bennünket. Kicsik vagyunk, de Benne nagyszerű dolgokra is képesek. Szegények, de Általa gazdagok. Gyengék-botladozók, ám mert saját lelkéből adott nekünk – erősek.

„Mert miképpen a fáról, azonképpen az emberről sem tudsz semmit, ha életét szétszakítod folyamatában, ha változásaira darabolod. A fa nem mag, nem vessző, hajlékony törzs, majd végül kiszáradt rönk. Nem kell részekre bontani ahhoz, hogy megismerd. A fa az az erő, amely lassan magába öleli az eget. Akárcsak te... Isten a világra hoz, nagyra nőveszt, aztán sorjában váglyakkal, megbánásokkal, örömmel és szenvedésekkel, haraggal és megbocsátásokkal ajándékoz meg, s végül magához szólít. De te eközben nem

*vagy sem az a bizonyos iskolás gyerek, sem az a bitvestárs, sem az az aggastyán. Hanem az vagy, aki beteljesedik. És ha fel tudod ismerni, hogy az olajfa törzséhez jól odanőtt-szélrázta ág vagy, akkor az örökkévalóságot fogod ízlelni változásaidban. És körülötted minden örökkévalóvá lesz.... Az idő nem homokóra, amelynek homokja leperreg, hanem arató ember, aki kévét köt.*²¹⁴

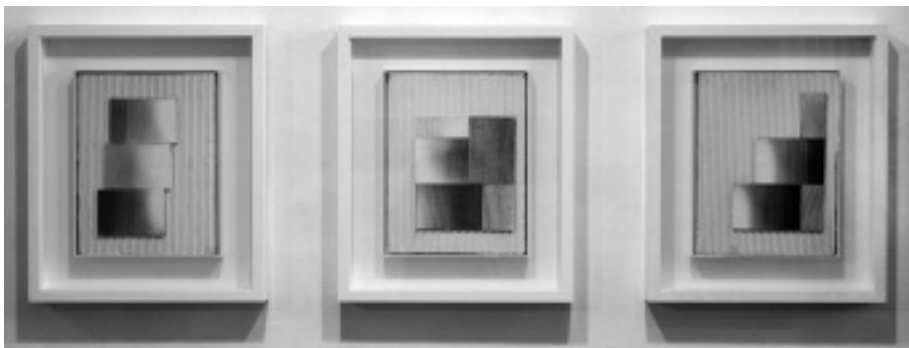
TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

Szentmártoni Mihály: A barátság lélektanáról – in: Szolgálat 1986 (70) p. 29-37
Nemesszeghy Ervin: Barátság Istennel – Barátság emberrel – in: Szolgálat 1986 (70) p. 5-18
http://www.ppek.hu/facsimile/Szolgalat_70_1986_2.pdf

JEGYZETEK

- 1 A cím Antoine de Saint-Exupery Citadella című biblikus stílusban írt példázatából való. A keresztény értékrend szerint moralizáló szerzőnek ez az 1948-ban megjelent munkája előbb keletkezett, mint a nagy művei, illetve párhuzamosan született azokkal, szinte folyamatosan íródott egész életében, de csak Exupery halála után jelent meg nyomtatásban. A mű breviárium-szerű feljegyzések, bölcsességek, példázatok, olykor prózavers formájában írt töprengések, elmélkedések lazán összefüggő sorozata esszé stílusban Istenről, az emberi életéről, az Isten-keresésről. Az emberi élet értelmét a család vagy a nagyobb közösség javára végzett munkában jelöli meg, amely mások, az embertárs boldogulását szolgálja. Az elkötelezetten, hivatásszerűen végzett mesterség vezet el az ember kiteljesedéséhez és élete beteljesedéséhez – állítja. Azt sugallja, hogy az emberi élet célja maga Isten, az örök élet, ahol végleges és igazi otthonra talál a lélek békében és szabadságban. Mindez reményben már itt a földön, mulandó emberi életünkben is megízlelhető, amikor szolgáló szeretettel az igazságért, szabadságért, testvériségért, a békéért és szeretetért munkálkodunk. Ezek azok az örök értékek, melyek minden tárgyi-földi valóság pusztulása után is megmaradnak. A sokak által Pascal Gondolataihoz hasonlító mű egyrészt gyorsan papírra vetett, kidolgozatlan feljegyzésekhez hasonlít, másrészt mégis, annak ellenére, hogy valódi cselekménye nincs, egy önálló költői-tanító regénnyé áll össze tudatos vagy kevésbé tudatos, de folyamatos szerkesztés nyomán.
- 2 Antoine de Saint-Exupery: Citadella LVIII.Bp.: Szent István Társulat, 1982. p. 168-169
- 3 Mt 22, 36-39
- 4 Weöres Sándor: Az új évezred szelleme.
- 5 Presser Gábor – Sztevanovity Dusán – Sztevanovity Zorán: Egészen egyszerű emberek
- 6 Jn 15,13
- 7 Madách Imre: Az ember tragédiája. Hatodik szín

- 8 Szent Ágoston Vallomásai XIII. könyv. A sokat idézett mondat fordításvariánsai: *Magadnak teremtettél, Uram, nyugtalan a mi szívünk, amíg meg nem nyugszik benned.* Szent Ágoston sokat idézett mondata a Vallomások című művének XIII. könyvéből. Több fordítása született: *De magad buzditod fel hogy gyönyörködjék dicsérni téged; minthogy alkotván magadhoz kapcsolál minket; azért nyugtalan is szívünk, míglen benned meg nem nyugszik.* (in: Szent Ágoston' Hipponi püspök' Vallomásaink XIII könyvei. Fordította Pongrácz József eösi plébános, al-esperes, veszprémi tiszt. kanonok. Veszprémben Jesztány Totth János' nyomtatása. 1842.) *A te indításod az bennünk, hogy gyönyörűség dicsérnünk téged, mert magadnak teremtettél minket, s nyughatatlan a szívünk, míg csak el nem pihen benned.* (in: Szent Ágoston Vallomásai. Fordította Vass József, Budapest, Élet kiadó 1917.) *Te serkentesz fel, hogy örömmünket leljük a te dicséretedben, mert magadnak teremtettél minket s nyughatatlan a mi szívünk, míg benned meg nem nyugszik.* (in: Szent Ágoston Vallomásai I-X. könyvek. Fordította: Balogh József – latin-magyar kétnyelvű kiadás Budapest, Parthenon-Franklin Társulat, 1943.) *Te ébreszted föl bennünk magasztalásod örömét, mert magadért teremtettél bennünket és nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik benned.* (in: Szent Ágoston: Vallomások. Fordította Városi István, Budapest, Ecclesia Kiadó, 1974)
- 9 Weöres Sándor: Rongyszőnyeg II. 18.
- 10 Iz 40,1
- 11 Jean Vanier forrás: https://www.citatum.hu/szerzo/Jean_Vanier
- 12 Gal 6,9
- 13 József Attila: Tanítások
- 14 Antoine de Saint-Exupery: Citadella I. Bp.: Szent István Társulat, 1982. 20.p.

Változó té1-3